

KLEINE FOTO'S ALEXA BRUNET

De aanleiding: Tinariwen trad afgelopen jaar op tijdens het Amsterdam Roots festival. Deze groep is ontstaan uit gevluchte verzetsstrijders in kampen in Libië in de jaren zeventig en noemt Bob Marley en Bob Dylan als inspiratiebronnen. Nog bedwemd door hun concert in de Melkweg, vertelde gitarist Abdallah Awsouk me na afloop over Le Festival au Désert. Toen ik later hoorde dat zowat alle bekende West-Afrikaanse artiesten er zouden optreden kreeg ik nog meer zin om erheen te gaan. Mali is de bakermat van vele Westerse en Latijns-Amerikaanse muziekstijlen, onderhouden door eeuwenoude tradities. Als ik er zou kunnen draaien als worldgroove-dj zou dat helemaal te gek zijn. Sprookjes van 1001 nacht? Het festival had wel oren naar mijn set, maar weinig financiële middelen. Na toezeggingen van het VPRO-radioprogramma De Wandelende Tak (voor een radioverslag) en dit blad (voor een artikel) kon het ticket geboekt worden.

De desertblues van de Tamashék

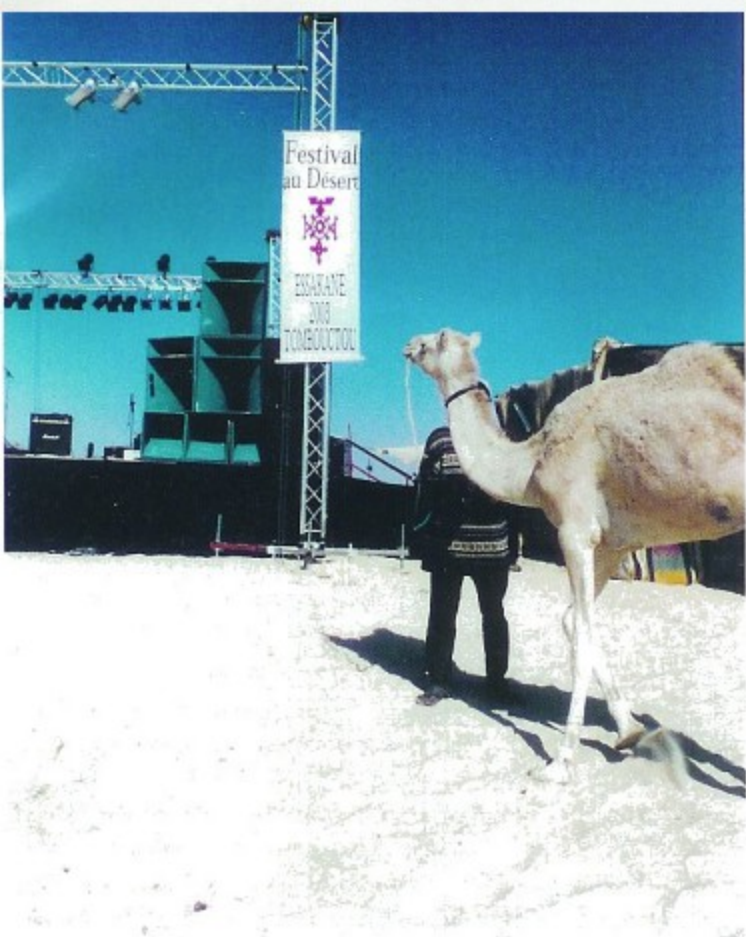
Le Festival au Désert is een voortzetting van eerdere traditionele Touareg-bijeenkomsten in deze regio: het Saharagedeelte van Mauretanië, Mali, Algerije en Niger. Nu het festival mede door organisaties uit Frankrijk, België en Engeland neergezet wordt, biedt het ook ruimte aan andere muziekstijlen uit Mali, Europa en de Verenigde Staten. Allereerst even dit over de naam *Touareg*. Deze bij ons zo gangbare naam is Arabisch voor 'hen die door God verstozen zijn'. *Tamashék* is de eigen naam voor dit nomadische volk. De cultuur van de Tamashék is al eeuwenlang in gevaar door oorlogen, veroorzaakt door koloniale mogendheden en andere machtsliehebbers. In de jaren zestig en negentig vonden er zware Tamashék-opstanden plaats in deze regio. Vandaag de dag is er echter vanuit de Malinese regering serieuze aandacht voor de Tamashék en hun cultuurgoed. Maar er is ook nog de nietsontziende, steeds verder uitdijende Sahara. Begin jaren zeventig en tachtig zorgde de woestijn voor droogtegolven, die er ook toe leidden dat steeds meer Tamashék zich genoodzaakt zagen zich voorgoed op één vaste plek te vestigen. Dat betekent dat hun cultuur (en dus hun muziek) van aard verandert. En voor die waanzinnige muziek wilde ik nou net naar dit festival. Deze 'desert blues' doet denken aan het gitaarspel van Jimi Hendrix en de delta blues van Robert Johnson. De muziek van de Tamashék kan gemakkelijk en met de grootste gratie urenlang voortduren. Er gebeurt ogenschijnlijk zo weinig in deze muziek dat je de eerste vijf minuten verveelt. Maar als je er wat van geproefd hebt wil je - zelfs na anderhalf uur - niet meer anders.

Timboektoe bestaat!

Op 3 januari vlieg ik samen met Fra Fra Sound-gitarist Andro Biswane naar Bamako, de hoofdstad van Mali. Vervolgens rijden we in een Russische rammelbak direct door naar Timboektoe. Met suizende oren en slaaptkort belanden we midden in een oogverblindende 30 graden celsius Sahara. En wat blijkt: 'De Stad van 333 Heiligen' (zoals Timboektoe vroeger bekend stond) bestaat écht! De glorie is echter enigszins vergaan. Hoogbouw van drie lagen vind je er gelukkig nauwelijks en het is er nog gewoon op een dorps manier gezellig. In tegenstelling tot wat ons verteld was vinden we makkelijk een betaalbare kamer en blijven we er twee dagen om te acclimatiseren en de boel een beetje te verkennen. Na een 'betaalbare' *quatquat* (4x4 landrover) gevonden te hebben die ons mee wil nemen naar het festival, rijden we op 6 januari de Sahara in. De tocht voert ons drie uur lang door diep zand en het spoor slingert al die tijd flink. Onderweg maken we tijdens een stop van slechts één minuut bij een verlaten tentenkamp de geboorte van een geitje mee. De voortekenen zijn gunstig! Bij het festivalterrein komen we terecht in een tentenkamp van de Tamashék uit Timboektoe, die ons uitnodigen bij hen te overnachten. Precies wat ik wilde: weg van het festivalterrein, tussen de locals. Daar waar de muziek niet georganiseerd wordt, maar leeft. Na me gemeld te hebben bij de organisatie krijg ik te horen dat men me graag twee keer wil laten draaien en dat zie ik wel zitten. Ook omdat het in de festivalbar zal plaatsvinden: door de omvang makkelijker om een clubsfeertje te krijgen. De afstand naar de mensen is ook niet zo groot als vanaf het hoofdpodium (waar ik de laatste avond zou draaien) en dat lijkt me wat makkelijker met die potpourri van nationaliteiten en culturen. In de bar kan je bovendien tot diep in de nacht doordraaien. To! Intussen hakt de hitte er goed in en als kersverse toerist - inmiddels getooid met tulband - ploeter ik door het zand naar de zijkant van het terrein. Het defilé is begonnen!

Indiaanse postpunk-rock in de Malinese woestijn

Een grote stoet Tamashék op versierde kamelen doet zijn intrede, allemaal in hun mooiste kleding. Het zijn er wel tweehonderd! De kamelen hoor je niet in het zand, de berijders zeggen weinig maar hun ogen priemen des te meer. Het grootste gedeelte van hun gezicht zie je niet door de tulbanden. Is fijn voor de hitte, ziet er erg stoer uit en is tevens geschikt om je gezicht voor de ander te verbergen. Imponerend. Er hangt een plechtig, maar ook spannend en onwennig sfeertje. Duizenden nomaden van minstens vier verschillende stammen, vijfhonderd West-Afrikaanse Malinezen en driehonderd westerlingen komen op eens op één dag samen in het zand! Na een ceremonie met officials uit heel Mali kan het festival beginnen. Het terrein voor het podium is omringd met zandduinen waar veel Tamashék zittend op hun kameel de concerten gadeslaan. In stijl wordt er geopend met Awza, een groep van twintig zingende, klappende en luitspelende mannen en vrouwen uit de regio. Vervolgens vindt er die dag een reeks optredens plaats met onder andere Blackfire, een postpunk-rockband van Navajo-indianen (!) uit de Verenigde Staten. Te bombastisch naar mijn smaak, maar het slaat bij de Tamashék-jeugd in als een bom! Dan treedt het ensemble Tartit op. De kern bestaat uit vijf zangeressen en heeft de afgelopen jaren flink getoerd in het Westen. Tartit speelt een aantal wonderschone stukken met voor- en nazang, zogenaamde *ey-habés*. Ze worden begeleid door mannen die de *tinde* (een droge drum) en de

tehardent spelen. De tehardent wordt door bijna alle nomadengroepen gebruikt en is een kleine, met een geitenvel bespannen luit. Deze heeft twee of drie snaren en een blikken rammelaraar aan het eind van de hals. Daarnaast word er veel repetitief in de handen geklapt, aanmoedigende kreten gebruikt, *geyelt* (een islamitische vrouwenjodel) en veel repetitief tussen de tanden gesist. Door in totaal twaalf mensen uitgevoerd, levert dat een heel basaal en indringend geluid op. Allemaal dragen ze de mooiste gewaden in diep indigo-blauw en goudschijnend donkerbruin. Hun dansen zijn rustig, gedreven en gracieus, de handen van de vrouwen zijn beschilderd en de vingers in henna gedoopt. Ze dragen hoofdsieraden en de randen van hun gezicht dragen de schijn van de afdruk van een dikgeverfde stof van hun hoofddoeken. Aanvankelijk een beetje een vreemd gezicht, maar daarna kan ik mijn ogen niet meer van ze afhouden. De voorzangeres (bijnaam Disco!) is een rebellenleidster ten tijde van de opstand in de jaren negentig. In haar teksten brengt ze nog steeds een positieve boodschap over de waarde van hun eigen cultuur.

Dan Oumou Sangaré: Mali's bekendste zangeres. Het wordt een bijzonder mooi optreden met twee andere zangeressen en een goede band. Helaas duren alle concerten kort: zo'n 45 à 50 minuten. Bovendien zijn de *linechecks* (korte soundchecks op het podium) gehaast en het geluid dus vaak matig. Er treden gemiddeld tien bands en artiesten op in acht uur tijd, deze dag onder andere Fantani Touré en Adama Yolomba. Voor de meesten onder ons westerlingen zijn dit nieuwe artiesten die hier nog gelanceerd moesten worden. Hun laatste albums zijn modern geproduceerd en getuigen van zowel traditie als vernieuwing. Het concert van Yolomba mis ik helaas; weinig slaap in de week voor vertrek en de druk van de Sahara breken me nu op. Onder een hemel van 10.000 sterren strompel ik aangeschoten van een biertje naar onze tent. Nadat ik die na twee uur zoeken in het pikkedonker nog niet heb gevonden, word ik godzijdank herkend door een jongen uit Timboektoe (locals zien 's nachts drie keer zo veel als wij westerlingen). Hij neemt me mee naar onze tent waar ik tevreden neerstort.

Kamelenrace rond de tent

Om negen uur drijft de zon mij alweer uit mijn inmiddels veel te warme slaapzak. Dat was maar goed ook, want bij de burens begint een aantal vrouwen spontaan te zingen, trommelen en klappen. Na een half uur zijn er zo'n tachtig Tamashék verzameld en wordt het een groot feest. Mannen doen hun mooiste dansen voor de vrouwen, het hofmaken lijkt te zijn begonnen. Ze worden toegejuicht en ook vindt er onder hen een hevige, doch vriendelijke competitie plaats door op hoge woestijnrossen in een cirkel rond de tent te crossen en zo de toegestroomde menigte te imponeren. Eén Tamashék laat zijn kameel zelfs knielend door de tent heen kruipen terwijl hij erop blijft zitten en sleurt zo de hele tent mee met zijn hoge zadelleuning - tot hilariteit van alle aanwezigen. Een uur lang wordt er geshout, geracet, gedanst, gezongen en geklapt. Onvergetelijk. Het hele gebeuren, kieren tent aan de zijkant van het terrein waar plaats is voor maximaal tweehonderdvijftig mensen. Veel westerlingen verblijven elders en de groep blijft hierdoor klein genoeg om intiem te blijven. Er treden Tamashék-groepen op uit de nabije regio die mij verbazen door de hoge kwaliteit. Ik zie enkele juweeltjes van concerten.

Draaien in de Sahara!

Het avondprogramma biedt ruimte aan een aantal internationale crossover-acts en de band Lo'Jo uit Frankrijk. Deze groep is nauw betrokken bij de festivalorganisatie en voelt zich duidelijk in zijn element. Lo'Jo bestaat uit twee zangeressen,

viertal muzikanten en ze spelen een sfeervolle en tot zijn recht komende crossover van stijlen uit Frankrijk, Spanje en de Maghreb. Ook treedt er een Navajo-act op, waarbij ik het idee kreeg dat deze indianen toch niet echt ver van huis zijn. De muziek en hun kostuums beelden een diepe verbintenis met de natuur uit. De oudste Navajo (minstens 65 jaar) doet een verbazingwekkende act met wel tien hoepels. In vijftientwintig varianten maakt hij allerlei vormen met een verbluffende souplesse en snelheid.

Mijn persoonlijke knaller van de avond is Tidawt. De groep bestaat uit zangers en zangeressen uit Mauretanië en hebben al eerder in Europa opgetreden. De vocale melodieën en uithalen zijn van wel meer Arabische stijl, met versierende toonhoogte-verschillen zoals ik inmiddels van de Tamashék uit de buurt gewend ben. En het vlam! Het optreden van Tinariwen valt tegen deze avond. Of ligt het aan mijn verwachtingen? Het nieuwe werk dat ze spelen lijkt wel op rock of disco: alles met een accent op de eerste tel. De *desert groove* is eruit. De artiesten van andere groepen die op het podium komen dansen - zoals het hele festival gebeurt - lijken ook wel opeens anders te bewegen. Dan is het tijd om me op te maken voor mijn eigen optreden! Ik heb er zin in en begin tijdens de laatste act: Afel Bocoum. De barent waar ik moet optreden staat een eindje van het hoofdpodium en mijn set is een leuke overgang richting de nacht. Draaien in de Sahara! De olielamp wordt boven de draaitafel opgehangen en het dansen kan beginnen. Bocoums concert loopt helaas gigantisch uit. Om half drie 's nachts houdt hij er pas toe en komen er nog wat mensen bij mij kijken. Bijna iedereen is er enthousiast te dansen, maar verdwijnt na een half uurtje zijn of haar tent in. Het zet niet echt door: iedereen (inclusief het barpersoneel) is stuk. Toch draai ik nog wat voor de aanwezigen en mezelf. Om vier uur hou ik het voor gezien.

Een gat in de tank repareren met zeep, zand en een slipper

Op dag drie komt helaas het einde al in zicht. Nog gauw alles eruit halen wat er in zit! Er wordt een kamelenrace gehouden. Imponerend! Die avond treedt de Engelse rocker Robert Plant op. Ik ga er niet heen, en hoor wel zijn toefit, de Led Zeppelin-klassieker *Whole Lotta Love* in de verte galmen. Al mijn voor-

oordelen schijnen bevestigd te zijn. Achteraf hoor ik toch dat hij een leuke show gegeven heeft met Berberrock-achtige cross-overs. Hij is al decennia gek van Berber- en woestijnmuziek, wordt mij verteld. (Tinariwen heeft zelfs in het voorprogramma gestaan van zijn tournees in de VS.) De klapper van de avond is het optreden van Ali Farka Touré. Een jaar of drie geleden heeft hij gezegd dat hij nooit meer zou optreden. Nu straalt zijn markante verschijning over het hele podium. Hij wordt begeleid door zijn protegé Afel Bocoum en de cool *groovende* bassist Baro Diallo. Samen met zo'n twaalf mensen die op het podium tussen de vrolijke boel in komen dansen is het een groot feestelijk einde van het festival. Het had nog een tijd door kunnen gaan bij lokale optredener 's nachts van het festivalterrein weggehaald. Idioot maar waar. En ze gaan ook nog, niemand wil zijn vliegtuig missen. Voor de overblijvende festivalbezoekers die er nog zin in hebben, draai ik mijn set. We gaan de hele nacht door en om zes uur 's ochtends vertrekt onze *quatquat*. Na een tocht van vijf uur, met een gat in de tank dat we met behulp van zeep, zand en een slipper repareren en een lekke band, komen we weer in Timboektoe aan. Einde van dit Sahara-avontuur en op naar Bamako, waar ik nog een week lang zal worden ondergedompeld in de muzieksceen van een bruisende West-Afrikaanse stad.

Op maandag 3 maart is er van deze auteur een verslag over Le Festival au Désert te beluisteren tijdens het programma 'De Wandelende Tak' op Radio 4. Meer foto's van het festival zijn te vinden op www.globalgrooves.nl. Alle links betreffende het festival zijn te vinden op www.sfinx.be.

